

O. PIOTR FLORENCJAN SZYMAŃSKI OFM
Wronki

Imperatyw cierpienia według Łk 24,44-48

W perykopach paschalnych w 24 rozdziale swojej Ewangelii św. Łukasz aż czterokrotnie podejmuje temat męki Jezusa (24,6b-8.19b-21.25-27.44-48)¹. Wymienione perykopy są częścią trzech opowiadań wielkanocnych: o pustym grobie (wiersze 1-12); uczniach z Emaus (wiersze 13-35); spotkaniu Zmartwychwstałego z uczniami (wiersze 36-49).

Przedmiotem niniejszej analizy jest czwarta perykopa mówiąca o spotkaniu Zmartwychwstałego z uczniami w Jerozolimie (24,44-48), w której Łk podjął zagadnienie konieczności cierpienia Jezusa.

Ukazanie zasadniczego przesłania podjętego tekstu nastąpi po uprzednim wprowadzeniu literackim, związanym z samym tekstem, kontekstem, strukturą i gatunkiem oraz tradycją i redakcją perykopy.

1. Tekst i krytyka Łk 24,44-48

Łk 24,44-48:

⁴⁴ Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, Οὗτοι οἱ λόγοι μου οὓς ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς ἔτι ὡν σὺν ὑμῖν, ὅτι δεῖ πληρωθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσέως καὶ τοῖς προφήταις καὶ ψαλμοῖς περὶ ἐμοῦ ⁴⁵ τότε διήνοιξεν αὐτῶν τὸν νοῦν τοῦ συνιέναι τὰς γραφάς· ⁴⁶ καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὅτι Οὕτως γέγραπται παθεῖν τὸν

--

¹ Granice owych tekstów odczytał L. DUSSAUT, *Le triptique des apparitions en Luc 24. Analyse structurelle*, RB 94 (1987), s. 184.

Χριστὸν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ⁴⁷ καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη ἀρχάμενοι ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ 48 ὑμεῖς μάρτυρες τούτων.

⁴⁴ Potem rzekł do nich: „To właśnie znaczyły słowa, które mówiłem do was, gdy byłem jeszcze z wami: Musi się wypełnić wszystko, co napisane jest o Mnie w Prawie Mojżesza, u Proroków i w Psalmach”. ⁴⁵ Wtedy oświecił ich umysły, aby rozumieli Pisma, ⁴⁶ i rzekł do nich: „Tak jest napisane: Mesjasz będzie cierpiał i trzeciego dnia zmartwychwstanie, ⁴⁷ w imię Jego głoszone będzie nawrócenie i odpuszczenie grzechów wszystkim narodom, począwszy od Jerozolimy. ⁴⁸ Wy jesteście świadkami tego”

W wierszu 44, kodeks Bezy (D) w miejsce wyrażenia ἔτι ὧν umieścił sformułowanie z konstrukcją peryfrastyczną ἐν ᾧ ἦμην. Zważywszy, że jest to korekta, którą posiada zaledwie jeden rękopis, trzeba ją odrzucić. W tym samym wierszu 44 dwa rękopisy (N, L) dodają przyimek ἐν przed rodzajnikiem τοῖς, natomiast inne (A, D, W, Θ, Ψ, f^{1.13}, 33, M) pominięły zarówno przyimek, jak i rodzajnik. Dodatek w postaci przyimka jest poprawką stylistyczną, natomiast opuszczenie posiada znamiona tzw. *lectio conflata*, będącego rozwiązaniem alternatywnym do dwóch pozostałych wersji. W tym wypadku zachodzi też dostosowanie paralelne, gdyż przed słowem ψαλμοῖς, również nie ma zaimka.

Wyrażenie z wiersza 46: οὕτως γέγραπται (potwierdzone przez silne świadectwa m.in. P⁷⁵, N, B, C^o, D, L), niektóre manuskrypty zastąpiły sformułowaniem: οὕτως ἔδει (72 pc sy^s), inne natomiast (A, C^{2vid}, W, Θ, Ψ, f^{1.13}, 33, M, aur, f, q vg, syr^{ph}, syr, sa^{ms}) podają wersję: οὕτως γέγραπται καὶ οὕτως ἔδει. Lekcja z wyrażeniem οὕτως ἔδει jest słabo poświadczona, a poza tym dostępuje się wyraźny wpływ kontekstu, związanego z użyciem czasownika δεῖ (24,7.26.44). Natomiast wersja rozszerzona (οὕτως γέγραπται καὶ οὕτως ἔδει) jest wyraźną alternatywą (*lectio conflata*), eliminującą różnice między dwiema pozostałymi, dlatego nie można jej uznać za oryginalną. W tym samym wierszu kodeksy: D i sa, opuszczają wyrażenie ἐκ νεκρῶν, które jednak trzeba uznać za oryginalne ze względu na znaczenie świadectwa P⁷⁵.

W wierszu 47, po rzeczowniku μετάνοιαν, przyimek εἰς („nawrócenie «na» odpuszczenie grzechów”) zastąpiono spójnikiem καὶ („nawrócenie «i» odpuszczenie”: A, C, D, L, W, Θ, Ψ i inne). Rozstrzygnięcie tego problemu następuje pewne trudności, bowiem św. Łukasz stosuje oba te wyrażenia zamiennie (por. Łk 3,3; Dz 5,31). B. Metzger zauważa, że większość ko-

pistów częściej zamienia formę εἰς na καί, niż odwrotnie². Właściwszym zatem będzie rozwiązanie posiadające przyimek εἰς. W tym samym wierszu 47, przyimek εἰς występuje po wyrażeniu ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Został on zastąpiony w kodeksie Bezy formą ὡς ἐπί. Ponadto dostrzega się pewne rozbieżności, co do umiejscowienia przecinka i kropki. Trzeba jednak odrzucić niepewne świadectwa (cf vl), które proponują przecinek po wyrazie ἔθνη, a kropkę na końcu tego wersetu. Ostatnia kwestia odnośnie wiersza 47 dotyczy słowa ἀρξάμενοι (forma *nominativus pendens*), które uważa się za najbliższe oryginałowi. Niektóre rękopisy podają je jako *accusativus absolutus* — ἀρξάμενον (p⁷⁵, A, C³, W), inne *genitivus absolutus* — ἀρξάμενων (D, Δ^cpc). B. Metzger uznaje je za próby ulepszenia składni. Natomiast lekcja ἀρξάμενος (Θ, Ψ) jest prawdopodobnie błędnym dostosowaniem do εἶπεν (wiersz 46)³.

W wierszu 48 rozpatrywanego fragmentu należy zauważyć, że wyrażenie ὑμεῖς μάρτυρες, niektóre rękopisy zastępują przez ὑμεῖς ἐστέ μάρτυρες (N, C^{*}, L) lub ὑμεῖς δε ἐστέ μάρτυρες (A, C, W, Θ, Ψ), a także przez formę καί ὑμεῖς δε μάρτυρες (D). Większość wymienionych powyżej lekcji posiada charakter korekt stylistycznych, których nie można uznać jako oryginalne, gdyż są zbyt słabo poświadczane. W takich przypadkach przyjmuje się wersje trudniejsze (*lectio defficialior*).

2. Kontekst

W kontekście poprzedzającym zauważa się, że paralelne perykopy: 24,6b-8.19b-20.26-28 i 44-48, wykazują wiele podobieństw względem siebie. Identyczne są sformułowania: παραδίδωμι i σταυρώω (wiersze 7.20); τρίτος ἡμέρα (wiersze 7.21; por. wiersz 46); παθεῖν (wiersze 26.46); δεῖ (wiersze 7.26.44), προφητῆς (wiersze 19.25.27.44); γραφή (wiersze 27.45); ἀνίστημι (wiersze 7.46). Ponadto, w wierszu 7 jest mowa o wydaniu Syna Człowieczego „w ręce ludzi grzesznych” (εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν),

² B. METZGER, *A textual Commentary on the Greek New Testament*, Stuttgart 1975, s. 188.

³ Tamże.

natomiast w wierszu 20 są oni wyraźnie określani: „arcykapłani i nasi przywódcy” (οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν).

Tłem powyższych tekstów są okolice i samo miasto Jerozolima. W odróżnieniu od pozostałych synoptyków, św. Łukasz pomija spotkania ze Zmartwychwstałym w Galilei. Modyfikuje znane mu tradycje, aby podkreślić szczególną rolę Świętego Miasta w historii zbawienia. W ten sposób topografia tego miejsca zawiera sens teologiczny⁴. Taka koncepcja nie ogranicza się jedynie do opisów paschalnych, lecz obejmuje całą Ewangelię, która rozpoczyna się i kończy w Jerozolimie (1,8; 24,53)⁵. Ku niej podąża Jezus, i jest to zarazem Jego droga ku męce. Publiczna działalność Mistrza z Nazaretu koncentruje się w tajemnicy Jego śmierci. Ewangelista łączy ją nierozdzielnie z Jerozolimą. W ten sposób miasto, które było niegdyś centrum Starego Przymierza, stało się punktem wyjścia nowego objawienia (24,47; Dz 1,8). W nim dokonana się męka i zmartwychwstanie Mesjasza, a Kościół, otrzymał Ducha Świętego (Łk 24,49; Dz 2,1).

Ważnym elementem kontekstu są wcześniejsze zapowiedzi męki: w Galilei (9,22.43b-45), w drodze do Jerozolimy oraz na pograniczu Samarii i Galilei (17,24-25; 18,31-33). Zależność: „zapowiedź (obietnica) – wypełnienie”, widać we wszystkich tekstach, a zwłaszcza w perykopie o pustym grobie (24,6b-8). W tym wypadku tworzy ją czasownik: μιμνήσκω – „przypomnieć” (wiersze 6b.8a). Do wcześniejszych zapowiedzi nawiązali nie tylko aniołowie przy grobie (24,6), lecz sam Jezus: „To właśnie znaczyły słowa, które mówiłem do was, gdy byłem jeszcze z wami” (wiersz 44). Celem schematu: „obietnica – wypełnienie” było zapewne uformowanie świadków zmartwychwstania, którzy mieli później zrealizować zadania misyjne. Podobną prawidłowość dostrzega się w całej Ewangelii według św. Łukasza⁶. Ma ona nawet swój odpowiednik topograficzny: region Jordanu – droga do Jerozoli-

⁴ J. KUDASIEWICZ, *Jeruzalem — miejscem ukazowań się zmartwychwstałego Chrystusa* (Łk 24,1-52), RTK 21/1 (1974), s. 51-58.

⁵ Zestawienie Łukasza z synoptykami jeszcze wyraźniej podkreśla jego zainteresowanie Jerozolimą. Mł używa tej nazwy 11 razy, Mk — 10, zaś Łk — aż 31 razy; zob. J. KUDASIEWICZ, *Nazwy Jeruzalem i Jerozolima w użyciu św. Łukasza*, RTK 20/1 (1973), s. 19.

⁶ Zob. W. WILKENS, *Die Theologische Struktur der Komposition des Lukasevangeliums*, ThZ 34 (1978), s. 1-13.

my – Jerozolima⁷. W ten sposób Święte Miasto stało się punktem docelowym podróży Jezusa, a zarazem miejscem, Jego przejścia do domu Ojca. Również o tym zagadnieniu, Jezus informował już w Galilei (9,31; 24,26).

Ważnym elementem orędzia Jezusa jest konieczność cierpienia (wiersz 44). W tym względzie autor posłużył się czasownikiem bezosobowym δέῖ („trzeba”), który jest charakterystycznym motywem spinającym przesłanie dane: w Galilei (9,22; 17,25), przy pustym grobie (24,7a), na drodze do Emaus (24,26) oraz we wspólnocie jerozolimskiej (24,44). Przykładem wcześniejszego użycia tego określenia jest scena w świątyni Jerozolimskiej: „Czy nie wiedzieliście, że powinienem być w tym, co należy do mego Ojca?” (2,49). Owe wewnętrzne przynaglenie pojawia się również w kontekście wspólnego posiłku w Wieczerniku: „Bo powiadam wam, że na Mnie musi się dokonać to, co Mnie dotyczy” (22,37; 24,44-46).

3. Struktura

Omawiany fragment Łk 24,44-48 przynależy do trzeciej części „tryptyku trzech zjawień” w Łk 24: przy grobie (wiersze 1-12), w Emaus (wiersze 13-33a) oraz we wspólnocie apostołskiej (wiersze 33b-53)⁸. Każde ukazanie się lub zniknięcie wyznacza granice małych jednostek tekstu, stanowiąc ich wprowadzenie lub zakończenie.

Trzecie „skrzydło tryptyku” zawiera wprowadzenie (wiersze 33c-35) i konkluzję (wiersze 51-53), które otaczają ukazanie i zniknięcie Pana, tworząc wyraźną inkluzję: „znaleźli zebranych jedenastu i (tych) z nimi” (wiersz 33c) oraz „rozstał się z nimi” (wiersz 51b)⁹. Zarówno przed ukazaniem, jak i po zniknięciu Pana, wspólnota była sama.

⁷ A. GEORGE, *La construction du troisieme Evangile*, w: J. DUCULOT, P. LETHIELLEUX (red.), *De Jesus aux Evangiles*, Paris 1967, s. 117; E. LAVERDIERE, *The Passion-Resurrection of Jesus according to St. Luke*, „Chicago Studies” 25 (1986), s. 39.

⁸ Analizę konstrukcji Łk 24 zob.: J. D'ARC, *Un grand jeu d'inclusions dans „les pelerins d'Emmaüs”*, NRTh 98 (1977), s. 62; R. MEYNET, *Quelle est donc cette Parole? Lecture „rhetorique” de L'Evangile de Luc (1-9, 22-24)*, (Lectio Divina 99), Paris 1979, s. 188-191; TENŻE, *Comment etablir un chiasme?*, NRTh 100/2 (1978), s. 233-249; DUSSAUT, *art. cyt.*, s. 161-213.

⁹ DUSSAUT, *art. cyt.*, s. 176.

Wprowadzenie informuje, że Apostołowie i ich współpracownicy byli razem w Jerozolimie (wiersz 33c). Do nich przyłączają się również dwaj uczniowie z Emaus, którzy opowiadają, jak spotkali Pana w drodze i rozpoznali Go przy „łamaniu chleba” (wiersze 34-35). Wyróżnia się tu następujące tematy: spotkanie (wiersz 33c), świadectwo wspólnoty (wiersz 34), świadectwo uczniów z Emaus o spotkaniu w drodze i rozpoznaniu Pana przy łamaniu chleba („gest kultyczny”).

Konkluzja posiada schemat przeciwny: kultyczny gest pokłonu uczniów (wiersz 52a)¹⁰, powrót do Jerozolimy (wiersz 52b), pobyt i uwielbienie Boga w świątyni (wiersz 53). Zauważamy dwa ciągi tematów w relacji koncentrycznej: gest kultyczny – kroczenie drogą – spotkanie jednoczące i modlitwa.

Powyższe ramy inkluzji wyznaczają centrum perykopy, którą stanowi analizowany fragment (wiersze 44-46). Jezus powołuje się zarówno na swoje wcześniejsze nauczanie, jak i na zapowiedzi Pisma wyjaśniając, że Mesjasz musiał cierpieć i zmartwychwstać. Perykopę poprzedza opis ukazania się Chrystusa (wiersze 36-43), a zamyka go krótka wzmianka o obietnicy Ducha Świętego i wyjściu ku Betanii (wiersze 49-51).

Relacje między wyodrębnionymi częściami perykopy można przedstawić w następujący sposób¹¹:

A) Uczniowie głoszą zmartwychwstanie Jezusa	wiersze 33b-35
B) Jezus ukazuje się oczom uczniów	wiersze 36-43
C) Jezus wyjaśnia słowa Pisma	wiersze 44-47a
A') Jezus głosi misję dla uczniów	wiersze 47b-49
B') Jezus znika z oczu uczniom	wiersze 50-53

W części poprzedzającej „kerygmat biograficzny” znajdują się następujące jednostki strukturalne: zdumienie uczniów wywołane nagłym pojawieniem się Pana (wiersze 36-38); odpowiedź Jezusa za pomocą gestu wskazującego na dłonie i stopy (wiersze 39-40); spożycie posiłku (wiersze 41-43).

¹⁰ Podobne „unizenie” spotykamy u Łukasza w scenie kuszenia Jezusa (4,7.8). Szatan prosił Go o ten gest i otrzymał odpowiedź z Pwt 6,13-14.

¹¹ Według J. CABA (*Cristo, mia speranza, è risorto. Studio esegetico dei „vangeli” pasquali*, Milano 1988, s. 217), wspomniany fragment (wiersze 36-43) posiada konstrukcję małego *chiazmu*, którego punktem centralnym są słowa: „duch nie ma ciała ani kości” (wiersz 39).

Wyrażenie „zobaczyć ducha” z pierwszej jednostki (wiersz 37), wyraźnie koresponduje z argumentacją wizualną zawartą w drugiej części tekstu: „duch nie posiada ciała ani kości” (wiersz 39c).

Druga jednostka posiada wyraźną inkluzję: „zobaczcie moje ręce i moje stopy” (wiersz 39a) i „pokazał im ręce i stopy” (wiersz 40b). Charakterystyczny dla tej części jest również silny akcent na zaimbek „ja”: „ja jestem sam” i „widzicie mnie” (wiersz 39b i 40a są koncentryczne).

Fragment następujący po tzw. „kerygmacie biograficznym” jest znacznie krótszy, niż tekst poprzedzający go. Zawiera dwie jednostki tekstu: obietnicę Ducha Świętego (wiersz 49) i wyjście ku Betanii (wiersze 50-51). Podobnie jak poprzednio w wiersze 39b i 40, Łukasz zaakcentował zaimbek „ja” i słowo „ręce” (wiersze 49a i 50b), które ukazują dyskretną zależność koncentryczną z gestami rozpoznania¹².

4. Gatunek

Całe opowiadanie Łk 24,36-53 nie jest monolitem, lecz zawiera cechy wielu form literackich, tworząc oryginalny rodzaj literacki właściwy tylko dla Łukasza.

W jego pierwszej części (wiersze 36-43) zauważa się luźny styl narracyjny, dzięki użytym pytaniom i wykrzyknikom. Godna uwagi jest także zmiana i kolejność poszczególnych wypowiedzi, które pozwalają zauważyć pewną gradację. Niewątpliwym zamysłem tej części było ukazanie fizycznej i empirycznej realności Jezusa, co sugeruje, że można w tekście dopatrywać się pewnych korzeni apologetycznych¹³.

Część druga (wiersze 44-49) zawiera nieprzerwaną wypowiedź Zmartwychwstałego. Widać dalszy postęp w opowiadaniu, w którym wyraźnie dochodzi do głosu nauczanie pierwotnego Kościoła¹⁴. Zapowiedź zesłania

¹² DUSSAUT, *art. cyt.*, s. 177.

¹³ S. BROWN, *Apostasy and Perseverance in the Theology of St Luke*, Rome 1969, s. 77-79; E. SZYMANEK, *Wykład Pisma Świętego Nowego Testamentu*, Poznań 1990, s. 211.

¹⁴ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według św. Łukasza*, Poznań-Warszawa 1974, s. 361.

Ducha Świętego w Jeruzalem (wiersz 49) pochodzi ze starożytnej tradycji, z której czerpał św. Łukasz¹⁵.

Perykopa Łk 24,44–48, stanowi jeden z czterech, tzw. „kerygmatów biograficznych”, które Ewangelista umieścił w 24 rozdziale (24,6b–8.19b–20.26–28.44–48)¹⁶. Termin κήρυγμα wskazuje na czynność i treść przekazu. W ST określano nim treść głoszenia prorockiego zapowiadającego sąd Boży i czas pokuty (Jl 1,14; Jon 1,2; 3,2–5). W formie rzeczownikowej, termin ten występuje w NT ośmiokrotnie (np.: Mt 12,41; Łk 11,32). Przedłużeniem nawoływania proroków starotestamentalnych były wystąpienia Jana Chrzciciela (Łk 3,10–14). Nieco inny rodzaj przepowiadania prezentował Jezus, który posiadał świadomość boskiego i mesjańskiego posłannictwa (Łk 4,16–20). Do omawianego gatunku należy też zaliczyć głoszenie stosowane w Kościele pierwotnym (Dz 2,14–39). Są to zwykle krótkie formuły najstarszej tradycji, które znalazły się również w Ewangeliach. Uważa się je za jądro przepowiadania starochrześcijańskiego¹⁷. Są to orędzia obwieszczane w imieniu Boga z mandatu otrzymanego posłannictwa. Głównym przedmiotem tej uroczystej proklamacji było zbawcze dzieło Jezusa z Nazaretu — oczekiwanego Mesjasza. Szczególny akcent kładziono na istotę Jego dzieła, czyli mękę i zmartwychwstanie. Zawsze jego celem było doprowadzenie do nawrócenia, a w konsekwencji do zbawienia¹⁸. Jego adresatami zwykle byli poganie, a w niektórych przypadkach Żydzi. Pierwsi, winni najpierw odwrócić się od kultów bałwochwalczych, zaś drudzy, uznać Jezusa za Mesjasza. Kierowano go również do chrześcijan, i w takim wypadku akcentowano ożywienie wiary¹⁹. Wieść o męce i zmartwychwstaniu Jezusa ukazywano w świetle argumentacji Pism (Łk 2,16; 3,18)²⁰. Głoszący przedstawiał słuchaczom zarys biografii Jezusa (Łk 2,22), ze szczególnym podkreśleniem Jego śmierci i zmartwychwstania (Łk 24,6b–8.19b–21.25–27.44–48). Z powyższych względów, można uznać omawiany tekst jako kerygmat „biograficzny”. Św. Łukasz za-

¹⁵ J. KUDASIEWICZ, *Jeruzalem miejscem zesłania Ducha Świętego*, RTK 23/1 (1976), s. 87.

¹⁶ Zob. przypis 1.

¹⁷ J. CHMIEL, *Pojęcie i rola kerygmatu w pierwotnym Kościele*, RBL 32/2 (1980), s. 58–62.

¹⁸ A. JANKOWSKI, *Kerygmat w Kościele apostoelskim. Nowotestamentowa teologia głoszenia Słowa Bożego*, Częstochowa 1989, s. 115–116.

¹⁹ *Tamże*, s. 117–119.

²⁰ H. LANGKAMMER, *Wprowadzenie do ksiąg Nowego Testamentu*, Wrocław 1990, s. 86–87.

akcentował w nim rolę ludzkiego umysłu w zrozumieniu etapów historii zbawienia, a zwłaszcza w wypełnieniu się wcześniejszych zapowiedzi²¹. Wypełnieniu tych obietnic towarzyszy charakterystyczny „przymus” (δὲι — wiersze 7.26.44). Zrozumieniu faktów odpowiadają trzy akty w procesie objawienia²²: (1) wydarzenie; (2) objawienie planu Bożego zawartego w wydarzeniu; (3) połączenie wydarzenia z wcześniejszym przekazem oraz jego reinterpretacja w świetle nowego odkrycia. Tym sposobem, autor uświadamia czytelnikowi, że zmartwychwstanie nie może być właściwie zrozumiane bez odkrycia jego sensu zbawczego. Wprawdzie wszyscy ewangelisci nawiązują do wcześniejszych zapowiedzi zmartwychwstania Jezusa, jednak tylko św. Łukasz akcentuje w nich Jego mękę.

Ostatnia, trzecia część opowiadania (wiersze 50-53) jest podobna do pierwszej, napisana w formie relacji narratywnej, ale już bez pytań i wykrzykników. Posiada formę epicką i jasno zarysowany plan²³.

5. Imperatyw cierpienia Łk 24,44-48

Początkowe zdania są skierowane ku przeszłości (wiersze 44-46), natomiast końcowe mówią o przyszłości (wiersze 47-48)²⁴. Można też wyróżnić zależności paralelne w dwóch członach perykopy: wiersze 44-45 oraz wiersze 46-48²⁵.

Część odnosząca się do przeszłości (wiersze 44-46), skupia się wokół nauczania Jezusa i ono zajmuje w nim najwięcej miejsca²⁶. Akcent treściowy jest położony na słowach: „musi wypełnić się wszystko co zostało napisane”

²¹ J. KUDASIEWICZ, *Łukasz — ewangelista historii zbawienia*, RTK 32/1 (1985), s. 77.

²² D. MCBRIDE, *Emmaus the gracious visit of God according to Luke*, Dublin 1991, s. 114.

²³ K. WÓJTOWICZ, *Ostatnie pouczenia Zmartwychwstałego (Łk 24,44-53)*, HD 55/2 (1986), s. 92.

²⁴ Wiersze 44-53 mają charakter pożegnalnego testamentu; por. F. PRAST, *Presbyter und Evangelium in nachapostolischer Zeit*, Stuttgart 1979, s. 303.

²⁵ J. SZLAGA, *Hermeneutyka biblijna*, w: TENZE (red.), *Wstęp ogólny do Pisma świętego*, Poznań 1986, s. 202.

²⁶ H. ORDON, *„Ostatnie przemówienie zmartwychwstałego Chrystusa” (Łk 24,44-49)*, RTK 34/1 (1987), s. 93.

(wiersz 44). Owym „wszystkim” jest „zbawienie”, mimo, że takowy termin nie pojawia się w tekście²⁷. Temat zbawienia rozciąga się przez całą Ewangelię i Dzieje Apostolskie. Jego źródłem jest sam Bóg, który przez Jezusa Chrystusa „wszystko” wypełnił. Udostępnił je dla wszystkich narodów za pośrednictwem nawrócenia i odpuszczenie grzechów, które będą sprawować uczniowie — świadkowie zbawienia. Aby mogli właściwie wykonać to zadanie, Jezus „oświecił ich umysł, żeby rozumieli Pisma” (wiersz 45). Łukasz kontynuuje temat objawienia, który wcześniej zawarł w sformułowaniu: „otwieranie oczu i umysłu” (24, 16.31). Doktryna chrześcijańska opiera się na właściwym zrozumieniu Pisma Świętego (Dz 3, 18; 13, 2-9; J 5, 39.46)²⁸.

W części odnoszącej się do przyszłości znajdujemy cel, którym kierował się Chrystus (wiersze 47-48). Najpierw potwierdził swoją realną śmierć i zmartwychwstanie, a następnie wyjaśnił sposób zbawienia. Wyraźnym Jego zamiarem było ustanowienie uczniów autentycznymi świadkami (wiersz 48).

Nakaz misyjny został wyrażony czasownikiem κηρύσσω („podawać do wiadomości, publicznie ogłaszać”). Przedmiotem publicznego głoszenia winno być nawoływanie do nawrócenia, ponieważ bez niego nie ma odpuszczenia grzechów²⁹. Nawrócenie oznacza zwrócenie się całego człowieka ku Bogu objawionemu w Jezusie, z czym wiąże się przewartościowanie dotychczasowego sposobu myślenia, odczuwania i działania. Dla Żydów oznaczało to zgodę na usprawiedliwienie dzięki wierze w Jezusa, natomiast poganie winni odwrócić się od bałwochwalstwa. Drugim elementem „kerygmatu” jest uwolnienie od grzechów, czyli możliwość uzyskania przebaczenia popełnionych wykroczeń. Głoszenie Dobrej Nowiny trzeba prowadzić w Imię Jezusa, tzn. w oparciu o to, kim był, czego nauczał i dokonywał³⁰. Zwykle rezultatem przepowiadania jest wyzwolenie i wyjątkowa radość³¹.

²⁷ Por. J.D. KINGSBURY, *Luke 24: 44-49*, *Interpr* 35 (1981), s. 170; M. GALIZZI, *Jezus ofiarą władzy*, t. III, tł. L. Szydłowska, Warszawa 1988, s. 121.

²⁸ H. DUESBERG, „Oświecił ich umysł, żeby rozumieli Pisma” (*Łk 24,45*), *Conc* 1-10 (1966-67), s. 659.

²⁹ A. JANKOWSKI, *Kerygmat w Kościele Apostolskim*, Częstochowa 1989, s. 116.

³⁰ ORDON, *art. cyt.*, s. 95.

³¹ E. BEYREUTHER, G. FINKEURATH, *εὐπαίτω*, w: C. BROWN (red.), *The New International Dictionary of New Testament Theology*, t. II, Michigan 1975, s. 359.

W Ewangelii według św. Łukasza Jezus znajduje się *in via terminē a quo*, którym jest Jerozolima (Łk 9,51). Wiersz 24,47³² zawiera zapowiedź nowego początku ewangelizacji, rozpoczynającej się od Świętego miasta³³. Słowa: „począwszy od Jerozolimy” (wiersz 47b), nie należy rozumieć w sensie sukcesywnego głoszenia, najpierw Żydom, a następnie innym narodom, gdyż Jerozolima nie jest reprezentantem okresu, w którym Ewangelia była skierowana do Żydów³⁴. Nie można też jej ograniczyć do samego miejsca, będącego punktem rozpoczęcia wypraw misyjnych. Właściwe znaczenie tego wyrażenia ukazuje kontekst bliższy: „dla wszystkich narodów” (wiersz 47) oraz kontekst dalszy: „ale gdy Duch Święty zstąpi na was, otrzymacie Jego moc i będziecie moimi świadkami w Jerozolimie i w całej Judei, i w Samarii, i aż po krańce ziemi” (Dz 1,8). Od samego początku przepowiadanie było skierowane zarówno do Żydów jak i pogan³⁵. Autor zachował szacunek dla historii, dlatego pierwsza wspólnota w Jerozolimie jest przykładem Kościoła wszystkich czasów, głoszącego nawrócenie do wszystkich ludzi (Dz 2,42-47; 4,32-35)³⁶.

W przeciwieństwie do pozostałych ewangelistów, którzy akcentują nakaz głoszenia (Mt 28,19-20; Mk 16,15; J 20,21), Łukasz koncentruje się na funkcji autentycznych świadków Zmartwychwstałego (Łk 24,48; Dz 1,8).

Podsumowując należy zauważyć, że badana perykopa Łk 24,44-48 ma ścisły związek z kontekstem poprzedzającym, czyli z opowiadaniem o uczniach idących do Emaus. Jezus konsekwentnie ukazuje się w kontekście posiłku i widać wyraźny rozwój wiary w Jego zmartwychwstanie. Do tego momentu nie była ona jeszcze uformowana, ponieważ pojawienie się Jezusa wywołało konsternację (wiersz 37).

³² Wiersz 47 jest dokonana przez Łk reinterpretacją słów Jezusa z Mk 13,10. Jego układ odpowiada misji udzielonej uczniom w Dz 1,8 oraz przywołuje tekst paralelny w Dz 26,23; por. J. DUPONT, *La portée christologique de l'évangélisations des nations d'après Luc 24,47*, w: TENZE (red.), *Nouvelles études sur les Actes des apôtres* (Lectio Divina 118), Paris 1984, s. 56.

³³ H. LANGKAMMER, *Nowy Testament o Kościele*, Wrocław 1995, s. 62–63.

³⁴ H. CONZELMANN, *Die Mitte der Zeit. Studien zur Theologie des Lukas* (BHT 17), Tübingen 1964⁵, s. 8.

³⁵ G. BETORI, *Luke 24,47: Jerusalem and the Beginning of the Preaching to the Pagans in the Acts of the Apostles*, w: G. O'COLLINS, G. MARCONI (red.), *Luke and Acts*, New York 1993, s. 119.

³⁶ *Tamże*, s. 119–120.

Dynamika tekstu wyraźnie narasta i zmierza do punktu kulminacyjnego, którym było ogłoszenie Dobrej Nowiny o nawróceniu i odpuszczeniu grzechów wszystkim narodom (wiersz 49). Jezus wyznaczył do tego zadania Apostołów, których uformował na świadków.

Paradoksalnie krzyż i śmierć oznaczały katastrofę dla przywłaszczających sobie mesjańskie tytuły i roszczenia:

Bo niedawno temu wystąpił Teodas, podając się za kogoś niezwykłego. Przyłączyło się do niego około czterystu ludzi, został on zabity, a wszyscy jego zwolennicy zostali rozproszeni i ślad po nich zaginął. Potem podczas spisu ludności wystąpił Judasz Galilejczyk i pociągnął lud za sobą. Zginął sam i wszyscy jego zwolennicy zostali rozproszeni (Dz 5,36-37; Łk 24,21).

Także uczniowie stopniowo pojmowali mękę Syna Człowieczego, jako zaplanowaną w historii zbawienia „Bożą konieczność” (Łk 24,46). Poprzez użycie czasownika $\delta\epsilon\iota$ („trzeba”) św. Łukasz w wieloraki sposób wyrażał fakt, że droga Syna Bożego nie była rezultatem przypadku, lecz zbawczą wolą Boga, który historię życia Jezusa uczynił historią zbawienia³⁷ $\Delta\epsilon\iota$ jest najbardziej wymiernym, konceptualnym oznaczeniem ram zbawczego planu Boga, którego apogeum była śmierć, zmartwychwstanie i wywyższenie Jezusa³⁸. W kontekście paschalnym ukazuje zmartwychwstanie, jako wypełnienie soteriologicznego „trzeba” Wielkiego Piątku³⁹. Boski „przymus” towarzyszył misji Jezusa od dzieciństwa (Łk 2,49), zaś w dalszej perspektywie oznaczał konieczność wniebowstąpienia (Łk 24,26)⁴⁰. Wywyższenie Jezusa jest uzupełnieniem orędzia zmartwychwstania o wymiar niebiański. Takie przekonanie widać w formułach chrystologicznych stosowanych w kazaniach pierwotnego Kościoła (Dz 2,24.36; 3,15; 4,10)⁴¹. Jezus był bardzo poniżony przez cierpienie i śmierć, lecz po zmartwychwstaniu „uczynił Go Bóg i Panem i Mesjaszem” (Dz 2,36).

Czasownik $\delta\epsilon\iota$ zawiera także zrozumienie woli Boga, który pragnie zbawienia wszystkich ludzi. Droga do wypełnienia tego przeznaczenia zakłada

³⁷ E. TIEDTKE, H.G. LINK, $\delta\epsilon\iota$, w: BROWN (red.), *The New International Dictionary of New Testament Theology*, s. 665.

³⁸ W. POPKES, $\delta\epsilon\iota$, w: H. BALZ, G. SCHNEIDER (red.), *Exegetical Dictionary of the New Testament*, t. I, Michigan 1990–1993, s. 280.

³⁹ J. ERNST, *Das Evangelium nach Lukas*, Regensburg 1977, s. 400.

⁴⁰ LAVERDIERE, *art. cyt.*, s. 48.

⁴¹ H.K. SCHEKLE, *Teologia Nowego Testamentu. Bóg był w Chrystusie*, t. II, Kraków 1984, s. 130.

imperatyw trudu wynikający z posłuszeństwa (Dz 9,6), cierpienia (Dz 9,16), a nawet męczeństwa aż do śmierci (Dz 19,21; 23,11). Konieczność wypełnienia woli Bożej determinuje życie człowieka, poszczególne jego etapy (Dz 27,24), a czasem nawet konkretne wydarzenia (Dz 10,6; 16,30; Łk 12,12).

Podsumowując ten aspekt orędzia paschalnego, można powiedzieć, że zmartwychwstanie jest Bożą „egzegezą krzyża”, ponieważ przez wskrzeszenie Bóg przyznał się do Ukrzyżowanego. Wywyższenie na krzyżu jest już wywyższeniem w chwale, gdyż zmartwychwstanie nie anuluje krzyża, lecz potwierdza, że Zmartwychwstały jest zawsze Ukrzyżowanym.

Dokonana analiza teologiczna ukazała koncepcję cierpienia Jezusa – Mesjasza w perykopie paschalnej Łk 24,44-48. Używając argumentu skrypturystycznego, święty Łukasz wskazał, że męka nie była dziełem przypadku, lecz koniecznym wypełnieniem zamiaru Ojca.

Imperative of the Suffering According to Luk 24,44-48

SUMMARY

Luke's narrative focus (Luk 24,44-48) is on the interpretative word of the risen Jesus, a word that develops previous words in the resurrection account. Now, more explicitly, the whole assembly of disciples is told that *'everything written about me in the law of Moses and the prophets and the psalms must be fulfilled'* (V. 44). The risen Jesus opens the disciples mind to understand the meaning of Scriptures and which is summarized in the necessity of the Messiah's suffering (VV. 7.26). The veil of mystery is now drawn back to reveal the fulfillment of all the scriptures and the meaning of the passion prophecy which was hidden and, therefore, incomprehensible to the disciples (Luk 9,45; 18,34). The direct intervention of the risen Christ is essential for Luke. The disciples cannot make that move for themselves. Only the risen Christ can take them from mystery into revelation through opening their minds to the divine purpose in scripture and the divine purpose in the journey of Jesus. The word of God cannot be separated from the event — the word was given as promise, the event happens as fulfillment.